

Politika jako thriller

Jan Herzmann
Martin Komárek

PROČ PRÁVĚ ZEMAN ?

PRÁH

Zákulisní drama voleb,
alchymie volebních průzkumů

PRÁH

Jan Herzmann
Martin Komárek

PROČ PRÁVĚ ZEMAN ?

PRÁH

Copyright © Jan Herzmann, Martin Komárek, 2013
Grafy volebních průzkumů © ppm factum research, 2013

Photos © Mladá fronta DNES, 2013

Kredity k fotografiím v obrazové příloze:

Petr Topič (str. 1 nahoře), David Neff (str. 1 dole), Anna Vavříková (str. 2 nahoře),
Michal Sváček (str. 2 dole), Petr Topič (str. 3), Dan Materna (str. 4),
Michal Sváček (str. 5 nahoře), Dan Materna (str. 5 dole), Dan Materna (str. 6),
Jan Zátorský (str. 7 nahoře), David Port (str. 7 dole), Petr Topič (str. 8 nahoře),
Dan Materna (str. 8 dole), Michal Klíma (str. 9 nahoře), Dan Materna (str. 9 dole),
Dan Materna (str. 10–11), Jan Zátorský (str. 12), Dan Materna (str. 13 nahoře),
Michal Sváček (str. 13 dole), Dan Materna (str. 14), Dan Materna (str. 15 nahoře),
Michal Růžička (str. 15 dole), Michal Šula (str. 16).

Cover illustration © Tomáš Řízek, 2013

Copyright © Práh, 2013

Žádná část této knihy, obrazová ani textová, nesmí být kopírována
nebo šířena bez písemného souhlasu nakladatele.

ISBN 978-80-7252-419-8

Upozornění nakladatele:

Dialogy v této knize nejsou doslovným přepisem rozhovorů.

Jedná se o literární licenci autorů, která však obsahem odpovídá tomu,
co se skutečně odehrálo.

Místo úvodu

Den „D“

Fandilo se jako při vypjatém fotbalovém zápase.

Však to také zvítězivší Miloš Zeman nakonec i řekl. Bylo to jako derby Sparta proti Slávii. Teď ale prý bude kopat za celou zemi.

Jan Herzmann, spoluautor a inspirátor této knihy, mi řekl v pondělí 21. ledna mezi čtyřma očima, že podle jeho názoru Zeman nad Schwarzenbergem zvítězí o 10 %.

Jenomže výzkumy před prvním kolem Schwarzenberga značně podcenily.

Nestane se něco podobného i teď?

Oba tábory byly plné vášní. Zemanovci nechtěli „cizáka“. Ně kterým také vadila až trochu hysterická kampaň, kterou kolem „knížepána“ spustily známé osobnosti. Nepřátelům Miloše Zemana zase vadila přílišná agresivita jeho kampaně a lživý inzerát v deníku Blesk v jejím závěru.

Poslední den napětí gradovalo. Oba tábory věděly, že mezi třetí a čtvrtou hodinou budou znát rozuzlení. Jedny čekala radost, druhé zklamání.

Nikdo nebyl klidný ani lhostejný, tedy alespoň nikdo z těch 60 % voličů, kteří se rozhodli volit svého prezidenta. Stejně jako

nikdy nezapomenu na to, co jsem dělal jedenáctého září 2001, nezapomenu nikdy na to, co jsem dělal, když se poprvé volil přímo český prezident.

Volba lidem vstoupila do soukromí. Našly se páry, které volily odlišně a udržely své manželství jen s největším vypětím. Jeden můj známý, velký schwarzenbergofil (jako ostatně většina intelektuálů), mi poslal odkaz na facebook. Právě sociální sítě přispěly k tomu, že podceňovaný Schwarzenberg postoupil do druhého kola. Teď se tam ocitla tahle anekdota. Anebo to byla skutečná epizoda ze života?

Probudil jsem se po boku své ženy.

Ona: Miláčku, dnes si musím oholit nohy.

Já: Tak to udělej.

Ona: Ale mně se strašně nechce.

Já: Tak počkej do čtyř. Když vyhraje Zeman, nebudeš si je muset holit pět let.

Jiný známý mi sice bez ironie, ale se stejnou zaujatostí vzkazoval:

Nechci na Hradě Kalouskova maskota!

I Zemanovi příznivci před druhým kolem pochopili sílu facebooku a začali bojovat také na elektronickém poli.

Kampaň i všechno kolem bylo hodně osobní.

Někteří lidé si dělali legraci ze Zemanova vzhledu. Jiní ze Schwarzenbergova mumlání. V internetových debatách hrálo roli vše jiné než střízlivé zhodnocení toho, který kandidát je vhodnější pro úřad hlavy státu. Přesto se nakonec voliči v prvním i druhém kole rozhodovali podle politické logiky.

Většina pražských komentátorů podporovala Schwarzenberga. Já osobně sice nemám iluze o tom, že by to byl spasitel národa, a považuji ho za velmi šikovného reálpolitika. Jeho styky v zahraničí a skutečně dobré jméno by však naší republice nepochybně pomohly. Navíc mi vyhovuje civilní pojetí prezidentství. Tedy respektování ducha ústavy a plnění protokolární role. Miloš Zeman dal jasně najevo, že bude silným hráčem na domácí politické scéně a bude tak přikládat polínka pod beztak přetopenou pec...

Nebylo však pochyb o tom, že i on je prezidentská figura. Navíc si úřad, který mu ušel před deseti lety jen díky podlé zradě nejbližších přátel, vlastně zasloužil.

Před prvním kolem voleb jsem měl jasné tušení, že Schwarzenberg postoupí, před druhým kolem jsem neměl tušení žádné. Můj otec, prognostik Valtr Komárek, předpovídal šedesát ku čtyřiceti pro Zemana, kterého podpořil. Zemana favorizovaly i sázkové kanceláře.

Novináře čekala vypjatá pracovní sobota plná vzrušení. Političtí reportéři a komentátoři většinou svou práci dělají s vášní, a když se politické události doslova dějí před jejich očima, prožívají to jako nejnapínavější fotbalový zápas.

Podobné pocity mají výzkumníci. Jan Herzmann mi při jednom z dlouhých hovorů, na jejichž základech vznikala tato kniha, řekl, že největším uspokojením je pro výzkumníka, když se mu práce podaří a on odhadne výsledky. Že je to jako velké sportovní vítězství. Potvrdí se mu jeho odhad přibližně 55 ku 45 ve prospěch Zemana?

Jan Herzmann o dni „D“ vypráví: *Před prvním kolem volby jsem dostal několik pozvánek ke sledování výsledků společně se štáby a příznivci kandidátů. Byl bych docela rád šel do Fischerova štábu a Honzu jako svého kamaráda i osobního favorita podržel, i když jsem z jeho výsledku trochu obavy měl. Řekl jsem si ale, že se nesmím nikde ukázat, abych nepoškodil image neutrality naší výzkumnické firmy ppm factum, a sledoval jsem výsledky doma u internetu a u televize. Při druhém kole jsem dostal pozvání jen jedno a už mi nic nebránilo jít se podívat, jak to bude vypadat ve Schwarzenbergově Lucerně. Od rána jsem byl napjatý, ale přesto ta sobota vypadala jako každá druhá u nás doma: trochu jsem si přispal, v klidu posnídal, vyřídil e-maily, které mi zbyly z pátku, a uvařil oběd. Když jsem pak před druhou hodinou dorazil do Lucerny, překvapila mne fronta lidí, kteří chtěli podpořit „knížete“ a snad s ním i slavit vítězství. Zaznamenal jsem ale, že nálada na místě nebyla tak úplně jásavá a sebevědomá. Ozývaly se hlasy jako: „Asi to bude těsné,“ „To jsem zvědav,“ nebo „Snad se to podaří.“ Do sálu jsem se dostal až někdy kolem půl třetí, kdy už bylo sečteno asi 15 % volebních okrsků a Zeman vedl zhruba v poměru 60 : 40. V sále jsem se zdravil se spoustou známých osobností, například s Jiřinou Šiklovou, Ladislavem Špačkem, manželi Illnerovými, Janem Hřebejkem nebo ředitelem konkurenční agentury STEM Janem Hartlem. Když jsem o pár minut později, kdy poměr hlasů byl přibližně 58 : 42, potkal analytičku Annu Matuškovou ze Schwarzenbergova týmu, vedli jsme krátký avšak výstižný rozhovor.*

AM: „Jsou to nervy. Ale začíná se to přibližovat. Myslíte, že se to povede?“

JH: „Je sečtených 30 % volebních okrsků a Zeman má náskok zhruba 15 %. To je moc.“

A bylo.

Já osobně jsem výsledek začínal tušit, už když se objevilo první sečtené procento, šedesát ku čtyřiceti.

Sledoval jsem sčítání volebních výsledků ve studiu rozhlasové stanice Česko, kde jsem je komentoval. Po sečtení 40 % okrsků jsem už věděl, že Zeman vyhraje. Jako volič toho druhého jsem si říkal, že vím alespoň o dvou věcech, proč z toho nebyť rozladěn.

Jednak bude mít radost můj milovaný (byť názorově zcela vzdálený) táta Valtr Komárek, který Zemana silně podpořil. A hlavně: Jan Herzmann, se kterým jsme již připravovali tuto knihu, se ve svém posledním volebním průzkumu téměř neodchýlil od skutečného výsledku voleb. Člověk by měl v tom, co se stalo, vždycky hledat to dobré.

Stálo to přece za to. Vždyť první přímá prezidentská volba se nebude opakovat!

Náš pracovní den – den „D“, jak jsem jej označil v úvodu této knihy – zveřejněním výsledků ještě zdaleka nekončil. Ale pojďme se na něj podívat v zrcadle událostí týdnů a měsíců, které mu předcházely. Přece už někde tam se rozhodlo o vítězi.

Část první

**OD ZRODU
KANDIDÁTŮ
K ŠOKU
PRVNÍHO
KOLA**

Kapitola 1.

Proč právě my jsme povolání napsat tuto knihu

O první přímé volbě českého prezidenta budou možná napsány tucty knih. Ale kolik z nich bude vycházet z čerstvé a autentické zkušenosti těch, kdo ji sledovali z největší blízkosti. Byli jsme u toho. Byla to naše práce. Profese, kterou máme rádi a kterou chceme dělat co nejlépe, tedy především objektivně.

První cesta do školy, první polibek, první dítě... první přímá volba prezidenta. Poprvé je jenom jednou.

Poprvé v celé historii českého státu si měli lidé sami zvolit jeho hlavu.

Bojovali kandidáti.

Bojovaly jejich týmy.

Bojovalo se i v zákulisí.

I tam jsme se dostali. Jan Herzmann jako známý výzkumník veřejného mínění, který už po celý rok 2012 prováděl řadu výzkumů na objednávku volebních týmů. A já: novinář Martin Komárek komentující volby takřka v přímém přenosu. I já jsem se dostal, kam se jiní nedostali.

Toto drama se už nikdy nebude opakovat.

Uvědomme si jedno: Kandidáty jsme brali či nebrali vážně až podle procent, které jim přiřkly výzkumné agentury. Začali

jsme věřit, že Fischer nebo Zeman jsou vážní kandidáti, až když jim vycházela vysoká procenta v průzkumech veřejného mínění.

Ted, když víme, kdo se stal prezidentem, připadá nám to všechno jako samozřejmost.

Na začátku však byla naprostá nejistota.

Byl jsem u toho jako novinář.

Jan Herzmann byl u toho jako výzkumník a statistik.

Známe se s kandidáty, oba máme ve svém oboru slušné zkušenosti. Přesto i my jsme byli neustále překvapováni. Reakcemi kandidátů i tím, jak lidé volili.

Napětí to bylo obrovské. Možná větší než při finále hokejového turnaje v Naganu. Lidé začali věřit, že nový prezident může změnit politiku, se kterou jsou dlouhodobě nespokojeni.

Nakonec nezvítězil jemný šarm Karla Schwarzenberga, ale vozová hradba Miloše Zemana.

A my s Janem Herzmannem umíme vyprávět tu pohádku, jak se na Hrad dostal chudý chasník z Vysočiny, nikoli kníže.

A víme, proč.

Kapitola 2.

Začalo to Fischerem

O možných kandidátech se začalo mluvit na konci roku 2011, kdy ještě nebylo ani zdaleka jisté, že přímá volba prezidenta bude.

Jan Herzmann je veteránem sociologických výzkumů: *Chtěl jsem být u toho*, říká. Tím, jak vybíral otázky, předurčil to, jak budeme uvažovat o volbách. Tedy i to, kdo bude prezidentem.

Je to pro něj profesní výzva i obchod.

Kandidátům prodává výsledky výzkumů své agentury.

Mohou si u něho objednat pravidelný měsíční průzkum, a to včetně částí, které nejsou určeny veřejnosti, ale pouze těm, kdo si výzkum za pár tisíc koupí. Nejde o žádné tajnosti. Spíš o přesné informace, jací voliči by volili toho kterého kandidáta. Jak by kandidát dopadl, kdyby se utkal s tím a s tím ve druhém kole. Komu by dali jeho voliči hlas, kdyby vypadl. Kde jsou jeho slabiny a kde je jeho síla.

Jenže Herzmann nebyl jenom výzkumník a obchodník:

Chtěl jsem zjistit, jestli můžu hrát dvě role. Být nestranný sociolog a zároveň dávat doporučení kandidátovi, kterému chci pomoci.

Udělat si dům se dvěma pokoji. Být vždy v jednom z nich a mít zavřené dveře.

Je to možné?

Neztratí se pak objektivita?

Jan Herzmann se vydal do Londýna, aby si to vyzkoušel: *Agentura ppm factum research, dříve Factum Invenio, je normální firma, která musí vydělávat. Má konkrétní majitele Jindřicha Ullricha a Pavla Zabloudila. Ti se mnou sedí ve stejném patře, vídáme se několikrát týdně, a když o něčem diskutujeme, bývá to především o obratu, nákladech a zisku. Bylo mi jasné, že pro ně má projekt průzkumů k prezidentské volbě smysl jen v případě, že přinese zisk. Potřeboval jsem tedy „něco do začátku“ a přišlo mi nejsnazší obrátit se na toho z pravděpodobných kandidátů, s nímž jsem se znal nejlépe – na Jana Fischera.*

Poznali jsme se v 80. letech minulého století na tehdejším Federálním statistickém úřadu. Potkávali jsme se na chodbách a v závodní jídelně a letmo jsme se zdravili. První zlom přišel v roce 1990 – Honza Fischer měl na starosti statistické zpracování prvních listopadových voleb, já vedl tým, který pro Československou televizi připravoval průzkum před volebními místnostmi, tzv. exit poll, a první volební odhady.

Sledoval jsem později, jak si Fischer vede ve Federálním a následně Českém statistickém úřadu. Když potom předsedkyně Bohatá dala Janu Fischerovi výpověď, zavolał jsem mu a nabídl mu místo v naší agentuře. Mou nabídku přijal.

Když se Jan Fischer na „staťák“ vrátil, vídali jsme se jen spoře. Stejně to bylo i v době jeho premiérování, ovšem i tehdy jsem měl v paměti uložené číslo na jeho osobní mobil. Nikdy jsem ho

nepoužil, abych si pro naši firmu něco zařídil, není to ani můj, ani Fischerův styl.

Zato jsme jednou zašli s manželkami na společnou večeři.

Sedíme už se ženou u stolu, když přicházejí obyčejní manželé středního věku. S nimi žádné gorily, žádná premiérská pompa.

Výraz číšníků byl ovšem nepopsatelný.

Dana Fischerová si dala jehněčí kolínko s bramborovou kaší, pan premiér filet tuším z mořského okouna s bramborem, moje manželka své oblíbené jehněčí kotletky a já telecí svíčkovou. Zatímco my s Danou Fischerovou jsme zapíjeli večeři nealkem, protože jsme oba abstinenty z donucení, tedy ze zdravotních důvodů, naši partneři si dali po sklence bílého vína.

Všechny tyto vzpomínky mi našeptávaly, že nejsnáze prodám první balíček našich služeb právě Janu Fischerovi. O jeho kandidatuře media spekulovala už v prosinci 2011 a já jsem tušil, že na tom něco bude. Využil jsem tedy zase jednou jeho soukromý telefon, zavolał jsem mu do Londýna a ptal se, jestli by se příležitostně se mnou nechtěl sejít, že pro něj mám nabídku.

Hned 3. ledna 2012 jsem se sešel s Janem Novákem, který tehdy zvažoval možnost pracovat pro Jana Fischera na plný úvazek, a brzy poté jsem letěl na první schůzku do Londýna. Fischerovi mi nabídl, abych přespal v hostinském pokoji jejich bytu, což moji spořiví akcionáři velmi uvítali. E-mailem jsem dostal jednoduchý pokyn na cestu, který uvádím v originálním tvaru včetně ne úplně korektní diakritiky:

Ahoj Honzo,

pripojuji nasi londynskou adresu: 185 Discovery Dock East, 3 South Quay Square, E14 9RZ, London.

Pojedes-li metrem, vystoupis na stanici Canary Wharf (lezi na Jubilee line). Az vystoupis, zavolej, skocime pro tebe.

Nektere taxikari maji s nasi adresou trochu problém, tak jim rekni, at jedou na Marsh Wall in Docklands, to znaji vsichni. A zase, az vystoupis, cinkni na mobil, vyzvedneme si te a dovedeme k nasemu vchodu.

Tesim se na videnou, dobry let.

Honza.

Jel jsem metrem (moji spořiví akcionáři...), zavola, Jan Fischer přišel a odvedl mne do nejvyššího patra jednoho z mrakodrapů nové čtvrti vybudované na brownfieldu někdejších londýnských doků. Tam už čekal Jan Novák. Dana Fischerová nám nabídla domácí drůbeží sekanou, omluvila se a šla spát. Já začal vykládat, jak jsou pro prezidentskou kandidaturu důležité průzkumy, co všechno umíme nabídnout a také že nechceme pro Jana Fischera pracovat exkluzivně, protože si chceme zachovat výzkumnickou neutralitu.

Do toho jsme si povídali, pili hektolitry čaje a porušovali dietu čokoládovými bonbony.

V londýnské cizině seděli za stolem tři čeští Honzové, já, Fischer a Novák, ale na občasné zmatení jmen jsme si rychle zvykli. Rozcházeli jsme se někdy po jedné hodině londýnského času, v Praze už tou dobou byly dvě a já pomalu usínal vstoje.

Teprve ráno jsem si vychutnal pohled z výšky 17. poschodí na tuhle novou část metropole, na Temži a do dálky na Richmond Park. Měl jsem štěstí: Jan Fischer už odjel do práce, Jan Novák trochu zaspal a já jsem měl příležitost povídat si u snídaně s paní Danou o vnoučatech, o Honzíkově, který studuje ve skotském St. Andrews, a také o tom, jak se v Londýně cítí manželka zaměstnaného manažera a jak se těší na návštěvy dětí a vnoučat. Pak ale vstal Novák a z idylly byla zase práce, protože nás čekalo druhé jednání s Janem Fischerem.

Pro akcionáře jsem sepsal zážitky z cesty do následující zprávy:

Závěry ze služební cesty

1. JF uvažuje o rámcové objednávce průzkumů k projektu „Prezident“. Budget výzkumné části projektu ještě není definitivně schválen, předběžně se počítá s částkou do GBP 100 000 (asi tři miliony korun).
2. Na základě mé prezentace bylo na místě rozhodnuto, že JF nebude na výzkumy (pokud bude budget schválen) vypisovat výběrové řízení a realizaci zadá přímo nám.
3. Pokud k zadání dojde, klient bude požadovat od všech členů týmu písemné prohlášení o mlčenlivosti.
4. JF navrhuje, abych se stal členem steering committee projektu „Prezident“. To jsem zatím nepotvrdil, bylo by třeba vyjasnit financování a vazbu na realizované průzkumy.

Dnes musím přiznat, že z tehdejších závěrů se splnilo jen tu a tam něco. Jan Fischer skutečně nevypsál na výzkumnou podporu své kandidatury výběrové řízení. Pracoval s daty Ipsos Tambor a ppm

factum, Kancelář Jana Fischera za ně ale zdaleka neutratila ty plánované tři miliony. Bohužel. Já jsem se nestal členem žádného Fischerova řídicího výboru, protože jsme oba cítili, že by to bylo za hranou mé výzkumnické neutrality. Písemné prohlášení o mlčenlivosti jsme ale museli podepsat všichni.

Fischer byl tehdy silný kandidát. Velmi populární muž, který měl obrovskou podporu, když dobře vedl úřednickou vládu. Zdálo se, že pokud něco příliš nepokazí, stane se v přímé volbě prezidentem. Nikoho nepobuřoval a zosobňoval to, co si občané přáli. Slušnost a odborné schopnosti. Komunistickou minulost mu vyčítala jen menšina.

Zdálo se, že pro stranické kandidáty je jejich stranickost nepřekonatelný cejch. Lidé měli ke stranám odpor. To, že Karel Schwarzenberg zaštiťuje nenáviděného Kalouska, se zdálo být nepřekonatelným handicapem. Proti sobě měli stát jako hlavní soupeři Fischer a profesor Jan Švejnar.

Jenže brzy bylo všechno jinak.

Kapitola 3.

Otázky. Bez odpovědí?

Kdo vůbec může být prezidentem? Kdo se do toho boje pustí? Mám to snad být já?

První orientaci daly lidem výzkumy veřejného mínění. Kdybych tam byl já, kolik bych dostal procent?

A když tam nejsem, jak jsem poškozen?

Jak a proč se do prvních výzkumů dostali lidé, kteří svou kandidaturu ještě neohlásili?

Formování budoucího prezidenta začalo dlouho před volbou.

Tomio Okamura, když byl vyřazen, si stěžoval na spiknutí politiků a soudců.

Nebylo to ale spíš spiknutí výzkumnických agentur a médií?

Proč se v čele žebříčků na jaře roku 2012 ocitli pánové Švejnár a Fischer?

Proč se tak dařilo Tomio Okamurovi?

Proč Fischer nastartoval jako raketa a nakonec splaskl jako propíchnutý balon?

Proč měl Schwarzenberg podle poctivého výzkumu veřejného mínění 6. ledna 11% podporu a 12. ledna dostal 23 %? Kde se vzal ten obrovský skok?